

Saara Koikkalainen

YTT, tutkijatohtori
Svenska social- och kommunalhögskolan,
Helsingin yliopisto
saara.koikkalainen@helsinki.fi



Brexit ja pohjoismaalaiset Lontoossa - epävarmuus vaivaa myös hyvin sopeutuneita muuttajia

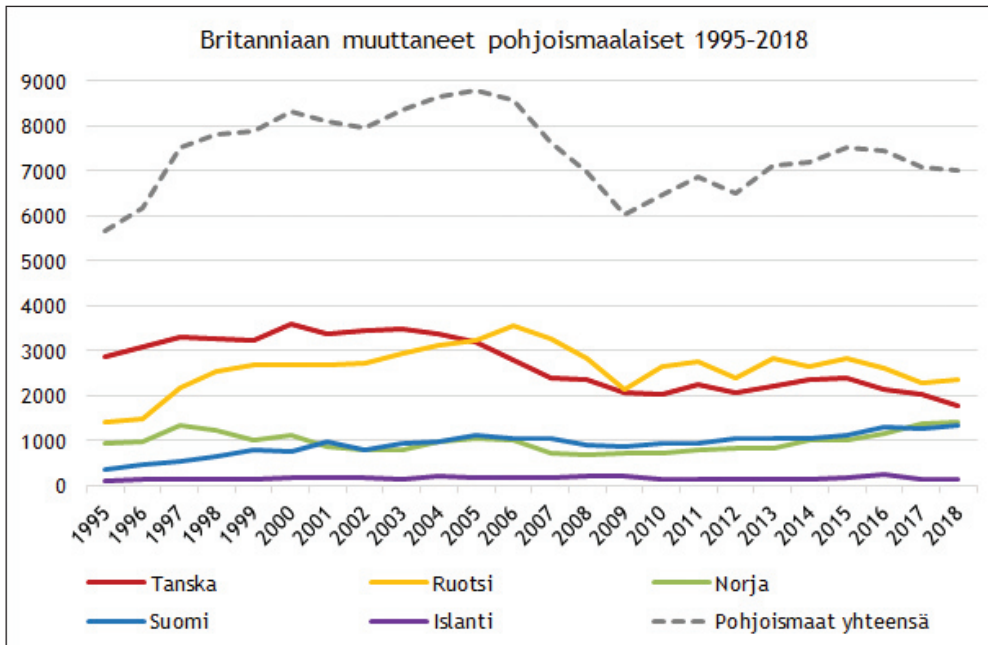
Avainsanat: Brexit, ulkosuomalaiset, pohjoismaalaiset muuttajat, Lontoo

*Britannia on ollut yksi tärkeimpiä Euroopan sisäisen muuttoliikkeen kohdemaita ja se on hyötynyt vapaasti liikkuvasta työvoimasta. Maa-
han on muuttanut vuosittain myös 6 000–8 000 Pohjoismaiden kansalaista, joiden asemaan
brexit-prosessi vaikuttaa. He ovat pieni ja he-
terogeeninen ryhmä monikulttuurisessa Lontoossa, ja samalla hyvä esimerkki siitä, kuinka
muuttoliikkeet Euroopassa ovat yksilöllistyneet. Artikkelissa pohditaan brexitin vaikutuksia
Lontoon pohjoismaalaisten asemaan vuosina 2018–2019 toteuttamani Nordic Nationals in
Post-Brexit London -kyselyn pohjalta (n=164). Kyselyvastaajien kertomuksissa tilanne näyttyy
epävarmuuden ja negatiivisten tunteiden kautta ja ilmapiiri koetaan aiempaa ulkomaalaisvas-
taisemmaksi. Brexitin luomat uudet jakolinjat vaikuttavat myös täysin kotoutuneisiin muutta-
jiin, jotka ovat maksaneet veroja, avioituneet ja kasvattaneet lapsensa Britanniassa ja ovat siksi
ajatelleet olevansa brittiläisen yhteiskunnan täysivaltaisia jäseniä. Kyselyyn vastanneiden
muuttajien taustat ja elämäntilanteet ovat moninaisia ja osa heistä aikoo jäädä mahdollisen
brexitin toteutumisesta huolimatta Lontoon pysyvästi, osa palata jossakin vaiheessa entiseen
kotimaahan ja osa taas muuttaa jonnekin muualle.*

Johdanto

Kesäkuun 2016 kansanäänestys käynnisti monipolvisen brexit-prosessin, jonka tavoitteena on päättää Britannian liki viisikymmentä vuotta kestänyt jäsenyys Euroopan Unionissa (EU). Muuttoliiketutkimuksen kannalta tilanne on kiinnostava, sillä näin merkittäviä murroksia kansainvälisen liikkuvuuden sääntelyssä ja muuttajien oikeuksissa tapahtuu harvoin. Esimerkiksi Berliinin muurin murtuminen tai EU:n itälaajentuminen lisäsivät rajat ylittävän liikkuvuuden mahdollisuuksia Euroopassa, mutta brexitin tavoite on päinvastainen. Ero unionista päättää brittien oikeuden asettua asumaan mihin tahansa muuhun EU-jäsenmaahan ja heikentää Britanniassa asuvien EU-kansalaisten ja Euroopan talousalueen maista muuttaneiden asemaa.

Britannia on ollut yksi tärkeimpiä Euroopan sisäisen muuttoliikkeen kohdemaita ja sen talous on hyötynyt liikkuvasta työvoimasta esimerkiksi palveluissa, maanviljelyksessä ja hoitoalalla. Kansainvälisen talouden, kulttuurin, koulutuksen ja taiteen keskus Lontoo on houkuttellut myös koulutettuja muuttajia. Britannian suosion kasvu suomalaisten



Kuva 1. Britanniaan muuttaneet Pohjoismaiden kansalaiset 1995–2018. Lähteet: Danmarks statistik 2019, Hagstofa Íslands 2019, Statistiskmyndigheten SCB 2019a; 2019b, Statistisk sentralbyrå 2019, Tilastokeskus 2019.

muuttokohteena on todiste siitä, kuinka vetoimainen maa on ollut Euroopan sisäisille muuttajille. 1990-luvun alussa Britanniaan muutti vuosittain noin 130 Suomen kansalaista, kun lähtijöitä huippuvuonna 2018 oli jopa 1 344 (Tilastokeskus 2019). Lisäksi brittiliopiistoissa opiskelee yli 2 000 suomalaista tutkinto-opiskelijaa (Opetushallitus 2019).

Entä miten Lontoossa asuvat pohjoismaalaiset kokevat muuttuvan tilanteen? Onko brexit-prosessi muuttanut heidän asemaansa vai jatkuuko elämä ennallaan?

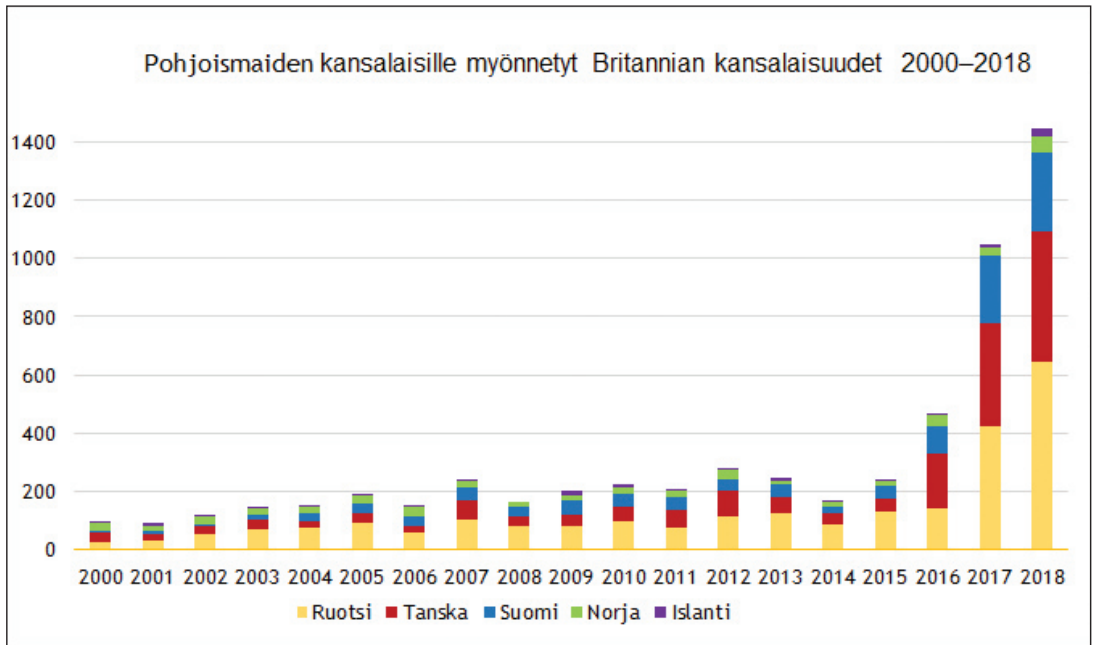
Pohjoismaiset muuttajat Lontoossa

Britannia on ollut tärkeä kohdemaata kaikista viidestä Pohjoismaasta tuleville muuttajille ja sikäläisen väestölaskennan mukaan maassa asuu yli 92 000 ihmistä, jotka ovat syntyneet joko Suomessa, Ruotsissa, Norjassa, Tanskassa tai Islannissa. Osa muuttajista on asunut maassa vuosikymmeniä, mutta erityisesti Suomen ja Ruotsin EU-jäsenyys vuonna 1995 lisäsi muuttajien määriä. Vuoden 2000 jälkeen Britanniaan on muuttanut vuosittain noin 6 000–8 000 Pohjoismaiden kansalaista (kuva 1).

Britanniassa asui vuonna 2018 noin 6,1 miljoonaa ulkomaan kansalaista, joista EU:n sisäisiä muuttajia 3,6 miljoonaa ja sen ulkopuolelta tulevia 2,5 miljoonaa. Puolalaiset

(900 000) ovat noin 15 prosentin osuudella ylivoimaisesti suurin kansallisuusryhmä. Lontoon asukkaista jopa liki neljännes (22%) on ulkomaalaisia. (Office for National Statistics 2019a.) Tässä joukossa pohjoismaalaiset muuttajat ovat luonnollisesti pieni ryhmä. Pohjoismaalaiset ovat myös hyvin heterogeeninen joukko: osa asuu Lontoossa vain väliaikaisen työkomennuksen, taideprojektin, kesätyön tai opintojen ajan, kun osalle Britannia on uusi kotimaa.

Lontoon pohjoismaalaisista ei ole virallista rekisteriä, joten etsin vastaajia tutkimukseeni kohdennetun Facebook-mainonnan, keskusteluryhmien ja Twitterin välityksellä. Osallistuminen oli vastaajan oma valinta eikä aineistosta siten kannata tehdä laajoja yleistyksiä tai vertailla eri maalaisia vastaajia. Avovastaukset antavat kuitenkin kiinnostavan kuvan siitä, kuinka brexit vaikuttaa pohjoismaalaisten arkeen. Kysymykset käsitelivät esimerkiksi työuraa, elämää Lontoossa, syrjinnän kokemuksia ja tulevaisuutta. Kyselyyn osallistui 72 suomalaista, 38 tanskalaista, 27 ruotsalaista, 20 norjalaista ja 7 islantilaista vastaajaa (n=164). Suomalaisia oli eniten, sillä heidän keskusteluryhmänsä ovat aktiivisempia kuin muiden pohjoismaalaisten ja osallistumispyyntö sai niissä hyvin huomiota. Vastaajien keski-ikä oli 38 vuotta ja heistä valtaosa (80%) oli naisia ja heillä oli korkea-



Kuva 2: Pohjoismaiden kansalaisille myönnetyt Britannian kansalaisuudet 2000–2018. Lähde: Home Office 2019b.

koulututkinto (75%). He jakautuivat tasaisesti neljään ryhmään: Britanniassa yli 20 vuotta, 10–19 vuotta ja 3–9 vuotta asuneisiin sekä henkilöihin, jotka olivat muuttaneet Lontoon vastaa brexit-prosessin aikana. Vastaajista löytyi ensisijaisesti työn, opiskelun ja elämänlaatuun liittyvien syiden sekä rakkauden tai perheen takia muuttaneita.

Brexit ja epävarmuuden aika

Pohjoismaisten kyselyvastaajien kertomuksissa brexit-prosessi näyttää lähinnä negatiivisten tunteiden ja ajatusten kautta. Epävarmaksi koettu tilanne on aiheuttanut vakavia pohdintoja omasta elämäntilanteesta. Esimerkiksi Britanniassa 29 vuotta asunut suomalainen toteaa: "Haluan erota aviomiehestäni, sillä se ääliö äänesti brexitin puolesta. (...) Britanniassa syntynyt poikani on jo aikuinen. Hän haluaa elää Suomessa ja minä haluan asua lähellä häntä. En välitä siitä, mitä brittimieheni tästä ajattelee." Nelikymppinen suomalaisnainen puolestaan kertoo sairastuneensa vakavaan masennukseen, kun hän tajusi, "ettei sitä maata, josta tein itselleni kodin, jota rakastin ja johon sitouduin" ilmeisesti ollutkaan olemassa.

Moni vastaaja kertoi pettyneensä brittiläiseen politiikkaan, mediakeskusteluun ja kansalaisten asenteisiin. Harva oli koke-

nut suoraa rasismia, mutta monen mielestä maan ilmapiiri on muuttunut kovemmaksi ja aiempaa ulkomaalaisvastaisemmaksi. Kolmikymppinen ruotsalaisnainen kuvaa tilannetta näin: "Ensimmäistä kertaa tunsin itseni todella epätoivotuksi ystäväni perhejuhlassa Manchesterissä. Hänen isoisänsä kyseenalaisti oikeuteni asua Britanniassa; kysyi maksoinko veroja ja milloin ajattelin lähteä takaisin. Brexit tuntuu lupauksen pettämiseltä, sillä olen tehnyt kovasti töitä päästäkseni nykyiseen asemaani." Hän on asunut Lontoossa yli 10 vuotta ja eikä siten enää ajatellut olevansa ulkopuolinen; maahanmuuttaja.

Brexitin luomat uudet jakolinjat vaikuttavat myös täysin kotoutuneisiin muuttajiin, jotka ovat vuosikausia maksaneet veroja, avioituneet ja kasvattaneet lapsensa Britanniassa ja ovat siksi ajatelleet olevansa brittiläisen yhteiskunnan täysivaltaisia jäseniä. Tämä pätee myös pohjoismaalaisiin, jotka nyt tajuavat olleensa tietyllä tavalla etuoikeutettu ryhmä ja "niitä oikeanlaisia ulkomaalaisia" esimerkiksi kielitaitonsa, koulutuksensa tai valkean ihonvärinsä ansiosta.

Jatkossa kaikkien EU:n ja Euroopan talousalueen maiden kansalaisten tulee rekisteröityä joko *settled* (Britanniassa yli 5 vuotta) tai *pre-settled* (alle 5 vuotta) –statuksen omaaviksi maahanmuuttajiksi. Heidän tulee todistaa oikeutensa asua maassa hakiessaan työtä tai



vuokra-asuntoa ja käyttäessään julkista terveydenhoitoa. Vain harvat pohjoismaalaiset ovat aikaisemmin hakeneet Britannian kansalaisuutta, sillä sen tarjoama lisäarvo on rajoittunut lähinnä äänestyoikeuteen parlamenttivaaleissa. Nyt kansalaisuus kiinnostaa myös pohjoismaisia hakijoita (kuva 2), vaikka prosessin kustannukset ovat jatkuvasti nousseet. Kansalaisuushakemuksen, kielikokeen ja *Life in the UK*-testin hinta on noin 1 550 puntaa eli 1 800 euroa (Home Office 2019a). Norjalaisten osuus hakijoista on ollut pieni, sillä toisin kuin muut Pohjoismaat, se sallii kaksoiskansalaisuuden vasta vuoden 2020 alusta.

Lähteä vai jäädä?

Brexitin liittyvät uhkakuvat ja kiistelyn aiheuttama yhteiskunnan kahtiajakautuminen on saanut osan vastaajista tekemään konkreettisia muuttosuunnitelmia. Kymmenen vuotta Lontoossa asunut tanskalaismies kertoo: "Viime aikoina on tuntunut siltä, ettemme ole enää tervetulleita. En minä, eikä tyttöstäväni, joka työskentelee julkisella sektorilla (NHS) lääkärinä. (...) Muiden EU-kavereideni tavoin myös meillä täytyy olla suunnitelma B, jos pahin tapahtuu." Kysyttäessä tulevaisuudesta 65 prosenttia vastaajista uskoi asuvansa vielä kolmen vuoden päästä Lontoossa, 10 prosenttia arveli palaavansa kotimaahan ja 11 prosenttia muuttavansa muualle. 14 prosenttia heistä ei vielä osannut sanoa missä luultavasti tuolloin asuu. Viiden vuoden päästä Lontoossa uskoi asuvansa enää 37 prosenttia vastaajista, mutta toisaalta suunnitelmistaan epävarmojen osuus oli selvästi noussut (25%).

Osa pohjoismaalaisista ajatteli, ettei brexit välttämättä tule heihin vaikuttamaan mil-

lään tavoin. Toiset taas tunsivat kapinamieltä ja jopa raivoa. "Olen aika uhmakas. En tee yhtään mitään. Yrittäkääpä karkottaa minut: 75-vuotias ihminen, joka on asunut täällä yli 45 vuotta ja on naimisissa brittikansalaisen kanssa" totesi eläkkeellä oleva ruotsalaisnainen, joka iloitsi siitä, että oli aikanaan hankkinut lapsilleen kaksoiskansalaisuuden. Nyt Ruotsin passista on hyötyä, sillä sen myötä heillä säilyvät vapaan liikkuvuuden oikeudet Euroopassa.

Kansainvälistä uraa rakentaville Lontoon EU-kansalaisille lisääntyvä maahanmuuttokontrolli aiheuttaa ongelmia. Parikymppinen suomalaisnainen kertoo: "Brexit on tehnyt suunnitelmien tekemisestä vaikeampaa. Olimme ajatelleet muuttaa New Yorkiin pariisi vuodeksi, mutta emme tiedä onko nyt järkevä aika lähteä, jos haluamme vielä palata tänne. En myöskään uskalla juuri nyt vaihtaa työpaikkaa." Joidenkin vastaajien tulevaisuudessa odottaa jopa tilanne, jossa perheen jäsenet joutuvat asumaan eri maissa, kun yritykset siirtävät työpaikkoja Lontoosta muualle Eurooppaan.

Brexit ja sen vaikutukset

Britannian muuttoliiketilastot osoittavat, että brexitillä on jo ollut vaikutusta maan kiinnostavuuteen eurooppalaisten muutto-kohteena. Aikaisemmin ulkomaan kansalaisten määrää Britanniassa kasvattivat erityisesti EU:n sisältä muuttavat. Nyt puolestaan Euroopan ulkopuolelta muuttavien määrä lisääntyy ja myös paluumuuttoa tapahtuu enenevässä määrin. Esimerkiksi Britanniassa asuvien puolalaisten määrä väheni vuoden 2018 tietojen mukaan 116 000 henkilöllä. (Office for National Statistics 2019a; 2019b.)

Lontoon pohjoismaalaiset muuttajat ovat hyvä esimerkki siitä, kuinka muuttoliikkeet Euroopassa ovat yksilöllistyneet. Esimerkiksi Suomesta muuttavia harvemmin motivoi korkeampi palkkataso tai työttömyys, jotka vielä 1960- ja 1970-luvuilla aiheuttivat massamittaisen muuttoliikkeen Ruotsiin. Merkittävämpiä tekijöitä ovat yksilöllisiin tulevaisuuden suunnitelmiin liittyvät tekijät, kuten työura, rakastuminen tai halu hankkia elämäkokemusta opiskelemalla ulkomailla tai asumalla suurkaupungissa.

Brexitin toteutuessa Britannia irtautuu vapaan liikkuvuuden alueesta ja suunnittelee sen tilalle uutta järjestelmää, joka muistuttaisi esimerkiksi Kanadassa käytössä olevaa hakijoiden pisteytykseen perustuvaa järjestelmää. Mitään suurta paluumuuttoaaltoa Britanniasta Pohjoismaihin tuskin tapahtuu, sillä brexit ei ainakaan heti poista Lontoon asemaa yhtenä Euroopan vetovoimaisimmista suurkaupungeista. Osa kansainvälisellä uralla olevista ihmisistä muuttaa lisäksi todennäköisemmin muualle Euroopassa. EU-aikakaudella Lontooseen muuttaminen on ollut helppoa ja vaivatonta, mutta brexitin toteutuessa sinne haluavien pohjoismaalaisten pitää varautua hakemaan oleskelulupia ja myös maksamaan oikeudestaan asua Britanniassa.

Kiitokset

Tutkimusta ovat rahoittaneet Suomen Akatemian *Transnationalism as a Social Resource among Diaspora Communities* -hanke (Helsingin yliopisto 2016–2020), Alfred Kordelinin rahasto, Koneen säätiö ja Kansan sivistysrahasto. Kiitokset yhteistyöstä kyselyn toteuttamisessa YTT Nicol Foulkes-Savinetille.

Lähteet

- Danmarks statistik (2019). Migrations to and from Denmark. Saatavilla: <https://www.dst.dk>. Luettu 4.11.2019.
- Hagstofa Islands (2019). External migration. <https://www.statice.is/>. Luettu 4.11.2019.
- Home Office (2019a). Policy paper. Home Office immigration and nationality fees 6 April 2018. Saatavilla <https://www.gov.uk>. Luettu 4.11.2019.
- Home Office (2019b). Apply for citizenship if you have 'permanent residence' status. Saatavilla: <https://www.gov.uk>. Luettu 4.11.2019.
- Home Office (2019c). Citizenship data tables immigration statistics year ending March 2019. Saatavilla <https://www.gov.uk>. Luettu 4.11.2019.
- Office for National Statistics (2019a). Statistical bulletin. Population of the UK by country of birth and nationality: 2018. Saatavilla <https://www.ons.gov.uk>. Luettu 4.11.2019.
- Office for National Statistics (2019b). Migration statistics quarterly: August 2019. Office for National Statistics. Saatavilla: <https://www.ons.gov.uk>. Luettu 4.11.2019.
- Opetushallitus (2019). Korkeakoulujen tutkinto-opiskelijoiden 5 yleisintä kohde- ja kotimaata. Helsinki: Opetushallitus. Saatavilla <https://www.oph.fi> Luettu 4.11.2019.
- Statistikmyndigheten SCB (2019a). Population statistics. Saatavilla: <https://www.scb.se>. Luettu 4.11.2019.
- Statistikmyndigheten SCB (2019b). Emigration by Swedish citizens to United Kingdom by sex 2000–2018. Stockholm: Statistikmyndigheten SCB.
- Statistisk sentralbyrå (2019). Migrations. Saatavilla: <https://www.ssb.no/>. Luettu 4.11.2019.
- Tilastokeskus (2019). Muuttoliike. <https://www.stat.fi/til/muutl/index.html>. Luettu 4.11.2019.